סֵפֶר וַיִּקְרָא

חֵלֶק שֵׁנִי

קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ

יֵשׁ בָּהּ נ״א מִצְוֹת, י״ג מִצְוֹת עֲשֵׂה וְל״ח מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה

[מִצְוַת יִרְאַת אָב וָאֵם]

ריב לִירָא מֵהָאָבוֹת, כְּלוֹמַר שֶׁיִּתְנַהֵג הָאָדָם עִם אִמּוֹ וְאָבִיו הַנְהָגָה שֶׁאָדָם נוֹהֵג עִם מִי שֶׁיָּרֵא מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא: אֵי זֶהוּ מוֹרָא, לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו.

מִשֶּׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה, כָּתַבְתִּי בְּמִצְוַת כִּבּוּד הָאָבוֹת בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ [סי׳ ל״א].

מִדִּינֵי הַמִּצְוָה, מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: עַד הֵיכָן מוֹרָאַת אָב וָאֵם, שֶׁאֲפִלּוּ הִכּוּהוּ וְיָרְקוּ בְּפָנָיו לֹא יַכְלִים אוֹתָן; וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צִוּוּ חֲכָמִים לְכָל יַכֶּה אָדָם בְּנוֹ הַגָּדוֹל, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּדָּבָר מִשּׁוּם ״וְלִפְנֵי עִוֵּר״, וּמְנַדִּין עַל כָּךְ.

וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּחֹמֶר מִצְוָה זוֹ שֶׁאֲפִלּוּ נִטְרְפָה דַעַת הָאָב וְהָאֵם, שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל הַבֵּן לִנְהֹג עִמָּהֶם דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְפִי דַעְתָּם, אֲבָל אִם נִשְׁתַּטּוּ בְּיוֹתֵר יָכוֹל

לְהַנִּיחָם וִיצַוֶּה אֲחֵרִים עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם כָּרָאוּי אִם יֵשׁ לוֹ.

וְהַמַּמְזֵר חַיָּב בִּכְבוֹד הָאָבוֹת וּמוֹרָאָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁפָּטוּר מִן הַמִּשְׁפָּט עַל מַכָּתָם וְקִלְלָתָם. וְהוֹרוּנוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּעִנְיָן זֶה שֶׁאִם יְצַוּוּ הָאָבוֹת לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, נַאֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם; וְיֶתֶר פְּרָטֶיהָ, בְּמְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד, וְהָרֹב בְּקִדּוּשִׁין לְפִי דַעְתִּי.

וְנוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, בִּזְכָרִים וּנְקֵבוֹת. וְעוֹבֵר עָלֶיהָ וְהֵקֵל בִּירֵאָתָם, בִּטֵּל עֲשֵׂה זֶה, אֶלָּא־אִם־כֵּן מִדַּעַת הָאָב וּבִמְחִילָתוֹ, שֶׁהָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל.

המזקה צריך להיות דוקא שלשים יום כמו בחיים ואשמו שכתב הר"מ אחר זה [בפ"א מאיסורי ביאה הכ"א]. ודעת הכ"מ [בטור שם] לענין שאר בשר אין צריך שלשים יום, ואין כאן מקומו. וכן בענין הגריס בעזהפי"מ דעתי להאריך במקום אחר השם יגמור עלי.

חיוב גוי משום חקלה

[ו] **ועיין** מה שכתבתי לעיל [מצוה ר"ט אות ז'] דאם ישראל בא על זכר גוי חייב הגוי משום נשכב, דגם הוא מצווה על זה, וחוץ לזה חייב כבהמה, עיין ר"מ פי"ב מאיסורי ביאה ה"י גבי בא על הגויה שהורגין אותה, ונפקא מינה אפילו אם הבן גם קטן שאין בו דעת אז שוטה שאין עושין אותו עיין ר"מ פ"י ממלכים ה"ב, מ"מ הורגין אותו משום בהמה. וגם כתבתי כיון דהורגין אותו משום בהמה ולא משום לתא דבן נח, א"כ אפשר דנקבל כדין בהמה וגם בעדים ועשרים ושלשה כשור הנסקל.

נתגייר לאחר העבירה

ולכאורה עוד נפקא מינה, דאם משום עבירת עצמו אם אחר העבירה נתגייר פטור, עיין ר"מ שם ה"ד והוא מהש"ס סנהדרין ע"א ע"ב דבן נח שגירך וכו' ואחר כך נתגייר פטור דאישתני דינו ומיתתו, דקודם היה נהרג בעד אחד ודיין אחד ומיתתו בסייף, ואחרי זה בעי עשרים ושלשה ומיתתו בסקילה, וא"כ בן נח שבא על הזכר או שבא הזכר עליו ואחר כך נתגייר פטור מכלום דאישתני דינו ומיתתו. אבל אם ישראל בא עליו בגיותו דהוא חייב סקילה ובעשרים ושלשה כבהמה, א"כ כשנתגייר יהיה חייב דלא אישתני דינו ומיתתו. אך באמת זה אינו דוחה ודאי אישתני, דאילו השתא לאו בר קטלא הוא משום בהמה, א"כ בודאי אינו חייב עי"ש בסנהדרין. וכן גבי הבא על הגויה אם נתגיירה בודאי פטורה, כי אילו עבדית השתא לאו בר קטלא היא כלל, כמו בן נח שהרג חבירו או בא על אשת חבירו ונתגייר דפטור כיון דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא כלל, הכא נמי בודאי אינם חייבים משום בהמה, כן נראה לענ"ד פשוט, עיין ר"מ שם.

גוי הבא על אביו

[ז] **עוד** כתבתי לעיל [מצוה קפ"ט אות ד'] דבן נח הבא על אביו אינו חייב רק משום זכר, ולכאורה כיון דבסנהדרין נ"ד ע"א מבואר דגוי הבא על אביו חייב שנים, ואמרינן דמשום לישנא מעליא, דאי סלקא דעתך גוי ממש בתרי קטלי קטלינן ליה. והקשינו לשיטת הר"מ בפ"י ממלכים ה"א דבשוגג גמור אף בן נח פטור, נפקא מינה דאם שגג בזכר והזיד באביו חייב על אביו. ואפשר לומר כיון דהזיד באביו ממילא ידע שהוא זכר, רק שלא ידע שאסור משום זכר, בהאי גוונא חייב בן נח. אך דאכתי קשה היכי שהזיד בזכר ושגג באביו קיימא לן דחייב, וא"ע גדול עיין ר"מ שם. ומ"מ נ"ע קלא דמשום לישנא מעליא יאמר דבר שאינו, עיין בפסחים פרק א' [ד' ע"א בתס"י ד"ה אייבו]. על כן נראה לומר דהאמת דחייב משום אביו ג"כ כמו ישראל, אף דאין נפקא מינה לדינא, וא"ע גדול.

<חסלת פרשת אחרי

ובע"ה נתחיל פרשת קדושים>

קדושים תהיו

יש בה נ"א מצוות, י"ג מצוות עשה ול"ח מצוות לא תעשה

מצוה ריב

מצות יראת אב ואם

(א) לירא מהאבות, כלומר שיתנהג האדם עם אמו ואביו הנהגה שאדם נוהג עם מי שייראה ממנו, שנאמר [ויקרא י"ט, ג'] **איש אמו ואביו תיראו. ולשון ספרא[א], אי זהו מורא, לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא סותר את דבריו.**

משרשי המצוה, כתבתי במצות כיבוד האבות בפרשת וישמע יתרו[ב].

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [קידושין ל"א ע"א] **עד היכן מוראת אב ואם, שאפילו הכוהו וירקו בפניו לא יכלים אותן, ואף על פי כן ציוו חכמים לבל יכה אדם בנו הגדול[ג], לפי שיש בדבר משום ולפני עור לא תתן מכשול[ד]** [שם, שם י"ד] **ומנדין על כך.**

ואמרו זכרונם לברכה [שם ע"ב] **בחומר מצוה זו, שאפילו נטרפה דעת האב והאם שישתדל הבן לנהוג עמהם דרך כבוד לפי דעתם, אבל אם נשתטו ביותר יכול להניחם ויצוה אחרים עליהם להנהיגם כראוי אם יש לו.**

(ב) והממזר חייב בכבוד האבות ומוראם[ה], אע"פ שפטור מן המשפט על מכתם וקללתם[ו]. והורונו זכרונם לברכה [ב"מ ל"ב ע"א] **בענין זה (ג) שאם יצוו[ז] האבות לעבור על דברי תורה, ואפילו על מצוות דרבנן[ח], שאין שומעין להם. ויתר פרטיה במקומות בתלמוד, והרוב בקדושין לפי דעתי.**

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן (ד) בזכרים ונקבות. ועובר עליה והיקל ביראתם ביטל עשה זה, אלא אם כן עשה מדעת האב ובמחילתו[ט], שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול.

ריב. ריב. קדושים א'. רמב"ם עשין רי"א, הלכות ממרים פ"ו. סמ"ג עשין קי"ג. סמ"ק ז'. טור יו"ד סי' ר"מ. **א.** כאן פרשתא אי פיסי י', וכ"ה בקידושין ל"א ע"ב. **ב.** מצוה ל"ג. **ג.** כמ"ש במועד קטן י"ז ע"א. ורש"י שם כתב, שמא מיבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו. **ד.** ראה מצוה רל"ב. **ה.** כמ"ש ביבמות כ"ב ע"ב. **ו.** **ובהגהת הרי"פ** כתב וז"ל, וצע"ג דסותר דבריו במצוה ר"ס שהממזר חייב בקללת אביו ואמו, עכ"ל. ועיין ברמב"ם כאן הי"א דהא דפטור על מכתו וקללתו היינו עד שיעשה אביו תשובה, אבל לאחר שעשה תשובה ודאי חייב **(מנחת יצחק).** ועיין בהערות על המנ"ח אות ב'. **ז.** בקצת כת"י "רצון". **ח.** כ"ה ברמב"ם כאן הי"ו. וכתב הכסה"מ שם הטעם, משום דקי"ל דכל מילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור בברכות י"ט ע"ב. **ט.** עיין מנ"ח אות ו'.

מצוה ריב,

מצות יראת אב ואם

לצאת לחו"ל לכיבוד אב ואם

(א)[א] **לירא** מהאבות וכו'. כן פסק הר"מ פ"ו מממרים, ועי"ש בהשגת הראב"ד [בה"י] ועיין קידושין ל"א ע"ב גבי רב אסי דסליק לארץ ישראל אחר זמן שמע דאזלא אמיה אבתריה, ושאל לר' יוחנן אם מותר לצאת משום כיבוד אם מארץ ישראל לחוצה לארץ, ור' יוחנן השיבו דאינו יודע ורב אסי הלך. עי"ש דנראה דמותר לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ בשביל כיבוד, והר"מ לא הביא דין זה בהל' מלכים. ועיין בתוס' ע"ז י"ג ע"א ד"ה ללמוד תורה, דדעתם דדוקא ללמוד תורה ולישא אשה רשאי לצאת אבל לא לשאר מצוות, והביאו בשם השאילתות [פרשת אמור סי' ק"ג] דכל שכן לשאר מצוות רשאי לצאת. והנה ר' יוחנן ספוקי מספקא ליה ורב אסי נראה לו דמותר כדעת השאילתות, וא"ע שלא הביאו ראיה מש"ס דילן, ור' יוחנן עצמו אמר בע"ז [שם] דהלכה כרב יוסי וכאן בקידושין אמר ר' יוחנן דאינו יודע, נראה דלאו כל שכן הוא כדעת השאילתות, וא"ע קצת[א].

בנו ממזר

(ב)[ב] **והממזר** וכו'. כן דעת הר"מ כאן הי"א אבל הטור ביו"ד סי' ר"מ [ד"ה כתב הרמב"ם] כתב דאם לא עשה תשובה אין הבן חייב בכיבוד ובמורא, ועיין ר"מ שם. ודעת הכסף משנה [שם] דדוקא גבי גלימא דריבתא [פטור להחזיר, ב"ק ל"ד ע"ב], ועי"ש בלחם משנה דחילק בין מחייב דחייב ובין לאחר מיתה דפטור[ב], ועיין ביו"ד שם דהרמ"א סי"א הביא דעת הטור, ועיין בט"ז [סקי"ז] שם.

(ג)[ג] **שאם** יצוו וכו'. עיין דיניס אלו בר"מ כאן הי"ב וביו"ד שם הלכות כיבוד ס"א.

(ד)[ד] **בזכרים** וכו'. כן הוא בש"ס קידושין ל' ע"ב, למה נאמר איש, שהאיש סיפק בידו ואין האשה סיפק בידה ברשות אחרים עליה. ובתוס' שם בד"ה איש רשות, מקשים דהא מעשה ידיה של האשה לבעלה אינו אלא מדרבנן, ותירצו מחמת דאינה מצויה אצל אביה ואמה.

כפ"ה

ופשוט דעל מצות מורא כופין עד שתצא נפשו, כי דוקא בכיבוד אין כופין דמתן שכרה כתיב בגדה אבל לא מורא[ג].

ב) בשיירי מנחה העיר ממה שאמרו בב"ב ק"ט ע"ב ויהונתן בן גרשום בן מנשה, והלא בן משה הוא וכו', אלא מכאן שתולין הקלקלה במקולקל, וה"נ נקט לישנא מעליא לתלות הקלקלה בגוי המקולקל, ולא בישראל הכשר.

א) אמנם במאירי קידושין מבואר כרבינו, שהעתיק דין זה להלכה וז"ל, מותר לצאת מא"י לחו"ל לקראת אביו או אמו וכן לשאר מיני כבוד. וכ"כ התשב"ץ ח"א סי' רפ"ח. אבל בחי' מהרי"ט שם כבר העיר דזה פשיטא דהא אף לסחורה שרי לצאת ע"מ לחזור. ולכן ביאר עפ"י הירושלמי ברכות פ"ג ה"א שרב אסי כהן היה, ואסור לו לצאת לחו"ל משום טומאת ארץ העמים ומשו"ה נסתפק ר' יוחנן, אבל לישראל שרי לצאת למצות כיבוד. וכן כתב השדה יהושע שם בירושלמי שם שמוכח התם כהשאילתות, ומאריך ליישב התוס'. וא"כ י"ל דמשו"ה לא הביא הרמב"ם דין זה, אחר שבהל' מלכים פ"ה ה"ט פסק שאף לסחורה שרי. ועיין רמב"ם פ"ג מאבל הי"ד דאף לכהן מותר לצאת לחו"ל להטמא מדרבנן לדבר מצוה. ועיין שו"ת משפט כהן סי' קמ"ז בתשובתו להשד"ח ומהר"ם שיק מצוה רי"ג אות ג' ועיינים למשפט קידושין שם אות ג'.

ב) במעין החכמה כתב בדעת החינוך להיפך דלהלן מצוה ר"ס כתב שממזר חייב גם על קללת אביו, דהתם מיירי לאחר מיתה דמיתה מכפרת. וע"ע בהערות על החינוך אות ו'.

ג) כ"כ בשו"ת מהר"ם מינץ סי' ל"ב, ושו"ת חת"ס חו"מ סי' קע"ז בדברי הרמב"ם כאן ספ"ה. וראה כלי חמדה פרשת קדושים אות א' ומש"כ רבינו לעיל מצוה ל"ג.